

POSTMODERNE DÖNÜŞ*

Jürgen Oelkers

Çev. Doç. Dr. Zekeriyya ULUDAĞ¹

“Ne İsa ne de Şeytan
Ah! Hayır! Onlar arasında
Onlar arasında...”

Özet

Postmodern kavramının bir tarafta aydınlanmanın felsefi aklı, diğer tarafta yüzyılın dönüşümünde estetiksel “modern” olmak üzere iki ayrı cinsten ilişki noktası vardır. Bugünkü postmoderne doğru yüzyılın değişiminde felsefi, edebi ve sanatsal faaliyetlerinde mevcut olan güçlü analogilerin açıklandığı tarihi tez vardır. Öyleki bugün geri dönmüşün önemli anlamından konuşulmaktadır. Her şeyden önce genel geçer aklın yetkisinin kavgasının bulunduğu bu gelişmenin sistematik muhtevası, estetik etikin klasik sonrası ilgilerinde hazırlanmış modern pedagojinin problemleriyle ilişkilidir.

Moderne ait pedagojinin ilişkisi çift yönlüdür: Bir taraftan pedagoji , eğitimi yeni toplumla irtibat haline getirir, diğer taraftan o, başlangıç teorik olarak moderne eleştirel biçimde karşı koymaktadır. Bu hiç bir şekilde pedagojinin itirazsız bir yönlendirici kategori değil aksine daima sadece “ahlakilik” ve “tabiat”la beraber olduğunu kabul eden saf bilimsel akıl kavramına olan uzaklığı açıklar. Bundan başka klasik pedagoji dinden hiçbir şekilde vazgeçmez. Bilakis her defasında nasrani düşünce ufku içerisinde iyilik taslaklarını teşkil etmiştir. Pedagoji kendi özü içerisinde hiç bir zaman (Fransız aydınlanmacıları gibi) materyalist ve (deneysel bilimler gibi) pozitivist olmadı. Çocuk, ilahi kozmosun (Fröbel), ahlakiliğin (Pastalozzi) ve tabiiğin (Rousseau) anlamında eğitilmelidir. Bilimlerin ölçüleri doğrultusunda onu eğitmek kolay değildir. Öncelikle XIX. yüzyılın cereyanı esnasında bilimsel emeller bugünkü anlayışta geliştirilen önceki pedagojinin dinamiği bilimsel akılla değil, hıristiyanlık moral değerleri ile teşkil edildi.

Her şeyden önce burada, Kant vasıtasıyla klasik pedagojinin felsefi açıklaması (krş. Weiskopf 1970), idealist akıl kavramı ile onun uygunluğunu ortaya koymak, hatta kendine has pratik formu olarak kavramsal bir şekilde açıklamaya gayret eder. İnsanın tabiatında bulunduğu farz edildiği için, Kant’ın açıkladığı anlamda insanın tabiatının özel olarak mükemmelleşmesine gayret etmek demek olan ahlakiliğe ait eğitimle akla ait eğitim aynı anlamdadır. Fakat pedagoji fazlasıyla somut olan sujesini yönlendirdi ve XIX. yüzyılın sonuna doğru, her şeyden önce yeni çocuk psikolojisinin tesiri altında, felsefi bakıştaki idealist temellerini kaybetti. Bugün pedagojinin bu ilerleyişiyle modern hakkında başarılı

*) Zeitschrift für Paedagogik, 33. Jg. 1987, Nr.1, ss.21-39.

¹) Ondokuz Mayıs Üniversitesi Samsun Eğitim Fak. Öğ. Üyesi

olup olmayacağı veya onun şekiller problem muhtevasını hemen hemen hiç elde edip edemeyeceği sorusu sorulabilir.

Modernin rasyonel modeli, şu anda postmodern terimi altında geniş bir şekilde tartışılıyor. Fakat çoktandır da yüzyılın sonu saldırıya uğramıştır. Bunun yanında yalnız olarak romantizm devam etmeksizin alternatif pozisyonlara sahip olunabilir (Friedel 1904,110). İlk defa, son olarak belirtilen bu yüzyılın dönüşümlerinin teori ürünlerini ve hayat duygularını postmodern öylesine miras aldı ki postmodernin en azından romantizme birleştiği (krş. Garvin 1980) yerden hareket ediyorum. Her halükarda çağdaş tartışmalar bugün, analogik problemin oldukça benzer tutumları yani suje, modernin sonuçları toplumu ve onun yönlendirici kanaatleri araştırıldığı için tesadüfi olarak değil, varlığı ile meydana çıkan bilimin sonuna yönelik farklı yazarların motifleri ve pozisyonlarına ait dikkate değer bir kaç analogiye sahiptir.

Bu makalenin ana fikrini üç aşamada ortaya koymak ve pedagojik yöne kaydırmak istiyorum. Öncelikle, postmodern kavramının izafi olarak istenmeyen kullanımı ile bağlı bulunan birkaç cazibe halini açmaya gayret edeceğim. Sonra postmodernin sürekliliğini ortaya koymak için yüzyılın dönüşümlerinin sanat, edebiyat ve felsefi teorem ve motiflerini açmak istiyorum. Sonuçta, bu gelişmelere ulaşamayan veya azimli bir şekilde her şeyden vazgeçen ve onları buna rağmen tahrik eden modern pedagoji için sonuçlarını sormak istiyorum.

1. Modern ve Postmodern

Postmodern, herhangi bir şekilde tarihsel olarak geriye doğru uzatılabilir (Eco 1986,s.77). Fakat postmodern, bu toplumsal çağın tecil etmiş gibi tasvir edilenin yalnız bir sonucu değilmiş gibi tamamen yeni kültürel bir çağ anlamında basit bir "vakıta" da değildir (Jameson 1986a, s.26). Kim "postmodern" kavramından söz ediyorsa, öncelikle durum hakkında ileri sürülen iddiaları kontrol etmeyi, gözlemcinin hangi durumda bulunduğunu ve modern kavramından ne anladığını açıklamak zorundadır.

"Modern"den daima bir sınırlama içerisinde söz edilir. Bu strateji ortaçağın ilk dönemlerine kadar yani öncelikle sadece kronolojik bir ayrımın ilişkilendirilmesinde kullanılan **modern** ve antik kavramlarından ortaya çıkan farkı belirlemeye kadar uzanır (Freund 1957; Zimmermann 1974). Fakat daha sonra XIII. yüzyılda politik-stratejik bir çevre kazanmıştır. Yeni delillendirme ölçekleri üçlü bir yapıya yani, teşkil edilen(kurgulanan) zamanın buutlarının uygun değerlendirmesi, "ilerleme" ve "yıkım" olarak onun tarifi, tarihsel zamanın cereyanından özel çağın açık bir şekilde sınırlanmasına (Gössmann 1974,s.40) müsaittir. Yeni ve müstakbel zenginlik doğrudan doğruya olay gerekliliğinin, yakın zamanın sınırları içinde özel anın tedrici meyilleri olarak da düşünülebilir.

Aydınlanma, birinci imkanı yani antikitenin üstünlüğünü verdi (ibid.s.48). Ve onu istikbalin genel bir tekamülünün lehine değerlendirdi. Bununla beraber kavramsal politik faraziyelerin ölçeği bundan böyle sadece ileriye doğru sınırlanmak zorunda olan, modern zaman yapısı değişmedi. Aynı zamanda tempo yükseldi: Her modern için zamana ait

belirlenmiş bir kemiyet vardır ve bu süre daima “modern” ve “iferleme”nin özdeşleştirildiği genel tekamül modelinde azalmaktadır. Kim bu süreyi uzatmak isterse, eskiyenin modernliğini iddia ederek bunu yapabilir. Modernlik iddiası her durumda “eski” ve “yeni” arasındaki şiddetli itirazlara ve düşünülen olarak şu anın seyircilerine ait olan özel eğilimin görüldüğü “eski” ve “gelecek zenginliği”nin değerlendirme çizgisinin bir arada bulunmasıyla karşı karşıya gelmek zorundadır.

Bu şanstıan postmodern iddialar da nasibini alır. Ve bu da radikalleşmeler yoluyla (Bergfleth 1985,s.91), yönetici kavramının yeniden belirlenmesi (Baudrillard 1982,s.74) ve her şeyden önce diğer yönün aklına itiraz etme yoluyla karşı karşıya gelmek zorundadır. Postmodernin özel nüktesi, belirtildiği gibi postmodern genellikle -Nietzsche ile birlikte(Habermas 1983,s.759)- akla karşı devamlı olarak itirazda bulunur, cümlesinde gösterilebilir. Bu sadece moda bir görünüş değildir. Bu durumda gerçekten bir problem vurgulanmaktadır (Wellmer 1985,s.58).

Postmodern kelimesinin bugünkü kullanımı, geniş bir şekilde değişen, telkinkar ve vakitsiz olarak belirlenmektedir (Martin 1980,s.143; Honneth 1984,s.893; Bürger 1983,s.177). Fakat bunun içinde alışılmamış hiçbir şey yoktur. Çünkü kavramsal politik faraziyeler çok seyrek olarak açıklamaların analitik ihtiyaçlarını dikkate almaktadır. “Modern” ve “postmodern”in çok çok farklı sahalarda birbiri ile karşı karşıya bulunduğu önemlidir. Her defasında klasikleşmiş moderne karşı avangard bir yetki, kuvveden fiile çıkarması gereken birliktelikleri bunun içinde görünmek zorundadır. Postmodernin polemik oyunu öncelikle edebiyatın klasik moderne, on iki tonlu müziğin eskimiş tecrübesine ve mimarideki Bauhaus’un fonksiyonalizmine karşı yönelmektedir. Felsefi tartışmalardaki kavram, ilk önce ağırlıklı olarak amerikan tartışmalarında ortaya çıktı ve her şeyden önce Fransız postyapısalcılığı ve post endüstriyel toplum sosyolojisi hakkında aracılık yaptı.

Post-yapısalcılıktaki kavgada, sanat ve edebiyatın, aydınlarda meydana gelmiş modernlikteki partikuler yorumlarda eksik olan genelın şu seviyelerine ulaşmış olduğu görünmektedir (Kramer 1986,s.7). Eğer vatandaşlık toplumunun, alman idealizmine verdiği anlamıyla “modern” özdeşleşirse, kavga şüphesiz ki sadece çevre ve heyecan kazanır. Böylece orada nihilizm ve kültürel ahlaki dağılmaya karşı savunulan modernliğin bir projesinden konuşulabilir (Habermas 1981, 1985). Savunma pozisyonu vatandaşlık sağduyusunun yönlendirici idealindeki yönünde, artık o aynı haklara sahip olmadığı bir merhaleye XX. yüzyılda, modern topluma ulaşıp ulaşmadığı soru içerisinde dile gelebilir. Geleneksel tarih felsefesinin parçalanmasından sonra bu soru, Kant’ın evrensel bir yetki ile akıl diye isimlendirdiği dayanıklılığında vahimleşmektedir.

Kim postmoderni böyle tartışır, onun agresif modern yetkisine itiraz etmek ve antik’in isnat edilen pozisyonunu reddetmek zorundadır. İstikbalin zenginliği ve eskimiş olan hakkındaki sansür, karşı çıkanlar uğruna değil, bizzat modernliğin bedeli uğruna terk edilecektir. Diğer taraftan tamamen fundamentalist ayırımında bizzat bu ayırımın her biri yeni çağ ile bir arada durmaktadır. Eğer yeni çağ, geçmiş ile radikal bir kopma vasıtasıyla başlarsa öncelikle bu yeni başlangıçtan bu tarafa, önemli olmak zorunda olanın tanınabildiği ve düşünebildiği tavizi daima içerir (Blummenberg 1976,s.24). Sadece tamamiyle geçerli

olarak formüle edilememiş tarih içinde, esasen daima meydana gelen her prensip keşfedilmek zorunda olduğundan, onun yetkisi uğruna iddia etmek zorunda oldukları akıl yoluyla aydınlanma sözü de bu yetkiden kaynaklanmaktadır.

Diğer taraftan aklın yetkisi deneysel olarak alınamaz. Bilakis Kant'ın pratik olarak açıkladığı şekilde, insanın hürriyetinden vazgeçmeksizin Arşimetçe nokta olarak (WW VI/s.393) görevi ve en yüksek kanun koyucu olarak Tanrı ile (WW VIII/s.808) deruni açıdan müessir ve transandantal bir şekilde temellendirilebilir. Bu temellendirme post-yapısalcılıkta her iki yöne doğru yani deneysel ve transandantal olarak zorlamalı bir şekilde denenmiştir. İlk denemenin temelinde Lyotard (1986,s.34) tarafından, onun temel tezinin temelini yerleştirdiği Wittgenstein'in dil analizleridir. "Dil oyunlarının kuralının temelinde bilgisel akıl bulunur". Bu aklın sadece çevresel yani arşimetçe nokta olarak temellendirilebildiği Kant'ın moderne ait ayrımı, bunun içindedir. "Gerçi aklın aklı çevresiz'i vermeyebilir, fakat iktidar yeni kuralları formüle etmeyi, böyle kurallara göre bir ihtiyaç olarak hissedilir olarak kütle de ortaya çıkar" (ibid.s.35). Bu esas itibariyle bütün dil oyunları için, -bunlar arasında istisna olmayan (ve bununla modern gerçek kavramı) ilmin de varolduğu- geçerlidir. Eleştirel aklın pragma tik bir şekilde işlediği ve onun dil oyunları her ihtiyaçtan sonra değişebildiği için, eleştirel akıl asla ilimlerden ortaya çıkmaz. "Akla ait şüphenin menşei ilimde değil, aksine meta-dilin eleştirisinde, yani metafiziğin batışı demek olan meta-dilin eleştirisindedir" (ibid.,s.39).

Diğer taraftan Kant'ın metafiziği, Derrida'nın gösterdiği gibi üstün görülebilir. Paradoksal olarak yeterli olan metafizik, ortalama olarak sonsuzluğa değil sonluluğa dayanır (krş.Lyotard 1985,s.36). Fakat aydınlanma apokalipse (incilden) tarafından çözülemez (Derrida 1985,s.59). Kant bunu tarihsel felsefi temelleri itibariyle konulara ayırmamış bile olsa, Kant'ın "yerde Tanrı'nın imparatorluğu"nun (WW VIII/s.753) muazzam tasarısı, dünyanın sonunun kehaneti arasında durmaktadır (ibid.,s.788). Fakat bu nasrani tarih felsefesi terk edildiği için, Derrida, Apokalipsesiz apokalipse²; vahiysiz, gerçeksiz, vizyonsuz bir apokalipse,...iyilik ve kötülüklerin ötesinde bir apokalipseyi" tespit etmektedir (Derrida 1985,s.87). Kant'ın hayali, ahlaki olan genel varlıkta, kötülük prensipleri hakkında iyilik prensiplerinin zaferini (WW VIII/S.751) iddia etmişti. Derrida, ahlaki genel varlığın sihrini Beckectçe usluup içerisinde bozdu. Ona göre: "Sadece apokalipsesiz apokalipse vardır" (Derrida 1985, s.89) yani son olmak bakımından, zamansal felaket olmayan aksine onun benzeşimi vardır.

Hem pragmatik dil oyun teorileri hem de sonu ilan edilen aydınlanmanın müstehzi eleştirisi yani, Kantçı anlamda aklın idesi ve yüce barışa ait anlaşmanın imkanı yoluyla düzenlenen sonsuzluğa doğru giden tekamülün imkanından, sonlu rasyonelliğin kavgası bütünlüğe sahiptir (ibid. s.128). Akıl kavramının dağılması (yeniden formüle edilmesi değil), Friedrich Jameson'ın, teorisinin "derin model"inden ayrılış olarak tanımladığı postmodernin, bütün zorlukları arkasından gelmektedir. Bu zorluklar, dahili ve harjci olan

²) Apokalypsis: (yun.) İ.Ö.200'le İ.S.200 arasında özellikle Musevi ve Hristiyan edebiyatında kültürel ve dinsel baskı altındaki topluluklara Tanrının umut dağıtmasını konu olarak alan ve sadece inananların anlayacağı gizli bir dil ile yazılan edebî eserler (Bk. Ana Britannica, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1986, c:2,s.196)(çev.).

hermeneutik model, görünüş ve varlığın dialektik modeli, beyannameler ve gizliliklerin arkadaşı modeli, mevsuk ve mevsuk olmayan egzistansiyalist modeli, hem de önemli ve önemli olmayanın büyük anlam öğretisel muhalefeti” (Jameson 1986, s.56).

Bu kavram çifti çeşitli şekillerde; gerçeklik ve dilin apaçık ilgisi, hakimiyetsiz diyalogu, terapötik aydınlanmanın eleştirel ideoloji foyasının ortaya çıkması ve hermeneutik yoluyla akıl kavramına izafe edilmiştir. Yüzeysel olarak takdim edilen akla daha yakın olan bazı şeyleri derinliğine tanımanın varıldığı her durumda farz edilir. Akıl kavramı yok olursa, muhalefet yok olur, suje körleşir ve modernlik kararır. Ve Jameson bunu sadece ortalama anlam olarak değil kültürel bir vakıa olarak kaydeder ve “postmodern kültür”ün dört vasfını zikreder (Jameson 1986a,s.27): Derinlik boyutunun kaybı neticesi olan yeni bir yüzeysellik; bunun ilişkili olduğu tarihselliğin kaybı; yoğunluğu esas olan tamamen yeni bir hava; onun tarafında yeni bir dünya ekonomik sistemi için duran tamamen yeni bir teknoloji ve bu fenomenin bağımlılığı (Jameson 1986,s.50).

Bu dört kriter post-yapısalcılık teorilerine yani insani olanın sonu (İnes hominus) (Derrida 1976); en azından entelektüellerin post-tarihsecciliğine (Lyotard 1985,s.9) enformasyonun üstünlüğüne ve bunun yanında materyalist gerçeğin kaybına (Baudrillard 1982,s.54) hem de dilsel kabul probleminin önde gelen anlamının kesinliğine (Derrida 1976,s.42) müteşekkirdir. Şayet bununla beraber spesifik argo tabirlerde göç ederse , postmodern pozisyon için dört temel hipotetik ölçü belirlenebilir:

1. Subjektifliğin, Descartes ve Leibniz’den beri öznelliğe yönlendirilmiş akli kabul eden bugünkü teoriler genelin yüzeyselliğinden çıkmak zorundadırlar. Bu anlamda öznenin ölümünden konuşulabilir.

2. Hıristıyanlaşan metafizikten beri tarihsel düşüncenin gelişmesi için faraziyelerin var olduğu toplum felsefesi, öznelliğe yönlendirilmiş olan akla bağlıdır. Tarih felsefesinin yıkılması ile şuurun kategorisi olarak tarihsellikte yıkılmıştır.

3. Modern toplum sadece enformasyon teknolojisi olarak anlaşılabilir. Öyle ki şimdiye kadar varolan (XIX. yüzyıl sosyolojisinin) bütün yorumları ortadan kalkmıştır. Ne bu toplumun özel ütopyalarında ne de o kolektif sujenin yardımıyla bu yönde sorumludur. Onun temel niteliği birlik değil heterojen çeşitliliktir.

4. Bilginin temel problemi tabii kabulün referansından meydana çıkar ve de dil: Genellikle her teorinin “hile”sinin meydana çıkarılması ve teorik gerçekliğin gerçek bir imkan olmasından sonra, gerçekliğin ve dilin arasında kaldırılamayan ayırım, her yeni, solda da -teori öğretim için şarttır. Teori ve sanat sadece estetik oyunlar olarak tertip ve tanzim edildiği için her ikisi aynı şekilde emniyet altına alınmış görünmektedir.

“Diyalektik” bir şekilde çözülemeyen ve alman idealizmi anlamında “modern”in bu postulasının, aykırı olarak karşı koyduğunda hiç bir şüphe yoktur (Bürger 1983,s.191; Wellmer 1985). Yurtseverliğin toplum felsefesi anlamında modern, genel iyiliklere göre

insana ve onun iyiliklerini teşkil etmeye bilgilendirilmiş insanla toplumsal geleceği akli bir şekilde planlamaya, dil ve gerçeklik arasındaki geçişli ilişkiler sebebiyle bütün ihtilafları çözmeye veya her halükarda savaş dalgaları altında tertip etmeye ümitliydi.

Tesirleri XIX. yüzyıl sonunda kesin olarak görülmüş olan sekülerizasyonun ve endüstrileşmenin tarihsel çağına bu anlamda itiraz edilebilir. Bundan dolayı Lyotard'ın (1986,s.13) burada "postmodern'i başlatması sebepsiz değildir. Çünkü bütün toplumsal ve teknik değişimlerin yanında her şeyden önce XX. yüzyıl vatandaşlık çağı olarak ayırt edilmek zorunda olan üç yorum vardır. Bunlar:

1. İnsani hürriyetin çok uzun olmayan tamamen başka bir alana karşı konulabilen bunun yanında mükemmel olarak determine edilmiş fizikteki mekanik nedensellikten vazgeçme.

2. Her şeyden önce Friedrich Nietzsche'nin kabul ettiği yol ile felsefede Hıristiyanlıktan kaynaklanan iyiliklerin, ahlakın çökmesi. Bununla beraber aynı zamanda üstün insanın dahil olduğu yüzyıl, XIX. yüzyılın, bütün gerçek dinin yerine geçen diğer din yorumlarının meşrulaştırma temelini sarsmıştır.

3. Sanatta objektif formların erozyonu, bireyselleşmenin bozulmasına yönelik bu erozyonun akıcılığı, kozmos veya ahlakın yeniden teşkil edilemeyen bizzat estetik subjektifliğin dahil olduğu bütün yeni meyil ve formlarla daima yeniden bozulmanın sabitliği.

Postula haline gelen "genel" sözü bunun için sona ermemiştir. Fakat büyük ölçüde (naiv) meşrulaştırmalar mümkün değildir. Eğer onların yorumları -mekanik, din ve objektif estetik- kaçınırsa, (zorunluluğa karşılık olarak) hürriyetin yurtseverlik temellendirmesinin (iyilik ve kötülüğün kesin farklılığında) ahlaklılığın tamamlanan zatiyet olarak sujenin çözülemeyen çıkmazlarına götürür.

Benzer aşamalar çok yavaş, tutarsız her şeyden önce iç ilişkiler olmaksızın meydana gelmektedir. Ve kaldı ki yüzyılın sonu da gittikçe yaklaşmaktadır. Ortaya çıkan yurtseverlikle açıktan açığa ve daha fazla olmayan kaçış bu yeni olayların akabinde meydana gelmektedir. Ve postmodernin dikkate değer başlangıcını ve onun geri dönüşünü de anlamak için yeniden belirlemek geçerlidir.

2. Yüzyılın Sonu

Yüzyılın sonu sayesinde davet gücünü kazanan edebi uyumu Dorian Gray bir diyalogunda mükemmel bir şekilde yorumlamıştır.

“Yüzyılın sonu, diye mırıldandı Lord Henry

Dünyanın sonu, diye karşılık verdi, ev sahibesi.

Ben de dünyanın sonunu arzu ederdim dedi. İniltiyle Dorian, 'hayat büyük bir hayal karşılığıdır' ” (Wilde WW I/S.196)

Dünyanın sonunu aydınlanma felsefesi düşünmemiştir. Çünkü apaçık ilerleme dünyanın mümkün olan sonuna uygun düşmüyordu. Hegel'in mutlak geist dediği kesin büyük spekülasyon ölümsüzlüğünü iddia ediyordu. Fakat XIX. yüzyılın sonu fizikte olmayacak olan, kainatın sıcaklıktan ölümü hakkında termodinamiğin iki temel prensibinin değişmesinde spekülasyon yapmayı mümkün kılıyordu (Boltzmann 1898,II. kısım/s.251). Gerçi kainatın sonu uzak fakat realist görünüyordu. Fizik, tabiri caizse apokalipteyi tasavvur edilemez boyutlarda onaylıyordu.

Kıyamet hayalleri yüzyılın sonuna doğru kronikleşti. Pozitivist yıllarındaki iktisadi gelişmenin iyimserliği çözüldü. Sanat ve edebiyatta ölümün geniş bir şekilde tematize edilmesiyle bu kronikleşme iki kat fazla hız kazandı. Hayattaki ölüm, genç Hoffman Stahl'ın 1891 de paradigmatik bir şekilde kullandığı tercihi bir mecazdı. Hayat bize ölü bir meslek sorumluluğunu, yerine getirmeyi, ilişkisiz görünüşlerin karmaşıklığını sevdirdi. Donuklaşan formüller hazır bulunuyordu. Bütün bir hayat boyunca nakledilen cereyanları bize ulaşıyor, tesadüf bize yaklaşıyor ve öğretiyordu... Biz ölü bir hayatı yaşıyoruz. Kendi ben'imizi boğuyoruz. Böyle bir hayat içinde tamamen şanslı olunabilir. Fakat elbette korkunç bir sefalettir (G.W. VIII/s.118,119).

Bu her şeyden önce zamanın özel hastalığı ve kimlik kaybı olarak (Hart 1899,s.58) okunan sosyal belirsizliğin arttığı büyük şehirlerde(James 1946,s.114) modern insanlığın trafiğinde, tesadüfler ve temaslar sayısız, sathi, yüzeysel temaslar ve tesadüflere bir reaksiyondur (Zerbst 1904,s.43). Modern hayatın karışıklığı, kurumsallaşan formalitelere ve sathiliğe zorlarken (Zerbst 1904,s.10), bunun karşısında tehdit eden “dahili” merci olarak “ben” iddia edebilir ve radikalleşebilir (ibid.s.123). “Dahili varlık” özel gerçek merci konumuna çıkarılır ve XIX. yüzyılın obfektif insanına karşı konur (Hart 1899,s.52;benzer Bahr 1891,s.146). Gerçek, gerçekliğe (Ball 1946,s.66;hart 1899,s.3). ve yeni sanatın metodu olarak (Bahr 1897,s.193) tamamen kaçınılması mümkün olmayan şekilde görünen bir anlayışa veda etmiştir.

Radikalleşme bizzat “dahilde” ortaya çıkarken artık nasrani ruh olarak değil fakat romantik parça olarak görünmeyen, aksine fikirler zinciri veya yapışma olarak gözlemlenmektedir: “Ben Myriadenin ben'iyim ve dahile bakıştan tamamen bir araya getirilememiş olarak görünen ben-kimliğim sonsuz ben-varlığından dış tetkik için mevcuttur” (Hart 1899, s.258). Egon Friedel bu değişimi empresyonizmin insanileşmesi zaferi şeklinde isimlendiriyordu. Yüzyılın sonunun zihni özeti empresyonizmin kesin zaferi anlamına geliyordu. Cazibenin artan baskısı yoluyla ortaya çıkan ve yükselen izlenimcilik, kabiliyetsizliğe dönüşür ve duyuşsal algı ve idrakin ötesine geçer...İnsan, tecrübeyi birlik olarak tasarlamaya muktedir değildir. Şuurun etkisinde duygulanım birleşen dalgalar gibi etki etmektedir ve batmaktadır. İzlenimcilik, özel amaç haline gelmektedir (Friedel

1912,s.23).

Aydınlanma felsefesi, toplumun yüzeyselleştirilebildiği durgun, eğitilmiş ve öyleki itimat edilebilir sujeı kabul etmiştir. Ruhı bir gerçek olarak onayladığı (ibid.,s.79) için dış dünyanı karıştırıldığı insanın hemen hemen patolojik içsellikliğini Friedel kaydetmektedir. Ve ruh, Tanrının damarı olan Hıristıyanlık mitolojisi gibi daha uzun değil aksine, bütün harici şartlardan kurtarılmak istenen dahili aksi seda mekanıdır.

Bu anlayış radikal sonuçlara götürmüştür. Çünkü ilim, felsefe ve mantık yalnız harici gözlem şekilleri olarak görülebilir (Hart 1902,s.132). Ve bir kere her şeyin genel olarak sorumlu olduğu bütün genelliklerle (ibid.,s.167) mücadele edilebilir. Sonra kurtarma otantik idrak ile, keyifle aynı anlama gelir veya ortak hayatın yeni ve tabii şekillerinin organik varlığıdır da ((ibid.,s.33). Bu şekildeki kurum kendi yapıştırması olan çağrışımların hür zincirine kışkırtıcı şekilde karşı konan insanın düşmanı olarak (Friedel 1912,s.33; Zerbst 1904,s.10) görünebilir.

Bununla beraber postmodernin dört konusu açıkça vaktinden önce meydana gelmiştir. Aklın sujesinin veya sanat formu sujesinin ölümü, özelin ve genelin birliğinin dağılması olarak empresyonist tekilliğin radikalleşen bir teorisinin lehine düşünülür. Tarihselliğin yıkılması şimdi ve burada hayatta indirim olarak tezahür eder (Hart 1902,s.151). Toplumsal ütopya, içsellikle doğru bertaraf edilir. Bütün otorite ve her inanca karşı olduğu iddia edilen anarşist şüphe içinde modern ruhun bizzat kendini göstermesi olarak tasarlanır (Messer 1899,s.91). Resmi dil, avangardı yüksek derecede soyut ve konvensiyonel olarak anlarken; onun, ne gerçekliğin aynası olarak itimat edilebilir ne de yaşanılanın ifadesi için ve içsel gerçeklik için uygun olduğunu kabul etmektedir (Hart 1902,s.127).

“Modernliğin Cagliostra-haraket tarzı” (Ball 1946,s.178) çöküş olarak yorumlandı, ki orada her şeyden önce Nietzsche'nin takipçilerinin gayretleri vardı. Bunu moderndeki “zihni ilerlemenin” şartı gibi göstermeye çalıştılar (Kaatz 1892,s.78;Pannwitz 1909,s.138). Nasrani iyiliklerin yerle bir olması (Knepf 1892, s.14) şartı onaylanabilir. Tekil ben'in bağımsız hareketinden ortaya çıkan sorumluluk ve özgürlük düşünülebilir. Davranışın “mutlak iyiliklerden” daha uzun süre bağımlı kılması (Zerbst 1904,s.119) gerektiği veya kılabilirdiği iyilik, “hayat ve kendi kendisi olmaktır” (Schellwien 1892,s.107).

Aydınlanmanın özgürlüğü, sujenin istediği kadar sahip olamadığı objektif akla bağlanmıştır. Yüzyılın sonu, özgürlüğe değil aksine köleliğe götüreren bir şey (Hart 1899,s.300) ve “kavramsal soyut” (Hart 1899,s.59) olarak bu aklın foyasını meydana çıkarmıştır. Bilimsel nedensellikler ve kanunların rasyonel sisteminden iki çıkış olabilir. Bu ise, fantezi içerisinde akıl çağının üstesinden gelme (ibid.,s.59) veya onun ölümünde üstesinden gelmedir. Huysmans (1981,s.226), “varlığa karşı eğilimler büyüyor, tuhafıklar yok ediliyor”, diye yazmaktadır. Ve Tolstoy bizzat vazgeçmenin radikal teklisinde insan türünün batışına katlanıyor (Tolstoy 1901,s.86). Bu alternatiflerin karşısında aydınlanmanın ilerleme modeli için teorik de olsa daha fazla yer kalmıyor (krş.1892,s.106).

Postmoderne ait yüzyılın sonunun öncülüğü elbette bir bakışta ihata edilemez.

Fakat çoğunlukla pesimizmin vecizesi altındaki nesnelere nazaran (Lyotard 1986, s.120; Honneth 1984,s.898) veya aynı şekilde bu analoginin muhtevası inceden inceye tetkik edilemeyen çözümler olarak gözlenebilir (Lyotard 1985,s.27; 1985 s.60). Belirsiz pesimizm içinde tükenmeksizin, estetik avangardın konularını makul şekilde kavramayı aynı şekilde denemeyi nazarı dikkate almak zorunludur. Bu tez her şeyden önce Viyana modernliğinde (krş.Schorske 1982) teyit edilebilir; bu modernlik içinde sujenin teorisi, dil felsefesi, seksüalitenin eleştirisi, fiziğin nedensellik kavramı ve sanatın teorisi sonuç zenginliği olarak değişimleri idrak etmektedir; onlardan dolaysız olarak postmodernizm ortaya çıkmaktadır, ki postyapısalcılığın müdahalesinin asla gerekli olmayacağı görülmektedir.

(1) Friedell, “empresyonizmin insanlaşmasını, ben’i unsurlara ayıran ve sujenin tözsel tahdidini terk ederken Ernst Mach’a geri dönmüştür. Yorumlanamayan aksine aslı unsurlar (duygular) olan onun birliği ve ben asıl değildir. “Ben”, değiştirilemeyen, belirli, keskin, sınırlanmış birlik değildir... Sadece elementlerin sürekliliği önemlidir, yani duruma göre grupsal ben-kompleksidir (Mach 1900,s.16). Bundan dolayı Mach’ın “genel insan” düşüncesi, diğer insanların “tesadüfî özelliklerini” tetkik eden radikalleşen özelliklerin lehine terk edilebilir (ibid.,s.215). Dostlukla bir araya getirilen “ben” derinlik boyutu olmaksızın ortaya çıkmaktadır. Ve ben sadece bir sınırın ölümlüyle zaman içinde akılcı olarak düşünülür.

(2) Yüksek seviyede konvansiyonelleşen bir dilin fonksiyon şekli, yani dilin “kaybedilen prototipi”ni üsluplaştıran (Kraus 1913,s.69) bir çöküş teorisi ile cevaplandırma Karl Kraus tarafından araştırılmıştır (krş. Heller 1981). Fritz Mauthner problemi, yani örnek teoriye karşı koyan dil pragmatizminin nominalizminin yardımıyla radikal bir şekilde konulaştırdı (Mauthner 1982 c.II/s.21). Ve subjektif rölativizme tahammül etti (Mauthner 1982 c.I, s.422). Dil, özel olarak, sadece felsefenin büyük soyutlamaları dışında, yani tözsel biçimde takdir ettiği, fonksiyon gören gerçeğin sosyal kurumları olarak ve oyun kaidelerine yönelik özel olarak tasvir edilmektedir (ibid.,s.25; 42). Fakat felsefi kavramlar sadece kelimelerdir ve teklifi kelimelerde tasavvur eden küçük kişisel tecrübelerin çöküşüdür (Mauthner 1982, c.III/s.628, 635). Dilin “iç”inde ilgili kullanım şeklinin çoğulluğunu aşabilecek olan genelin muhtevası yoktur.

(3) Sexüalite tedrici olarak açık olan çağın bir şeyleri saklayan esas konusudur. Bunun için prensip itibarıyla Freud’un psikanalizi diğer tarafta Weininger’in kadınlık sexüalizminin tecavüzkar eleştirisi bulunan iki modeli ortaya koymaktadır. Karl Kraus (1913,s.20), psikanalizi aşağılık olanın intikamı olarak ortaya koyduğu zaman yarı yarıya haklı idi. Çünkü psikanalizi kendi üzerinde kullanmayı meşru olarak da görmek mümkündür. Erkek ve kadın, madde ve şekil gibi uzlaşmaz bir şekilde karşı karşıya buldukları için, Weininger’in cinsiyetlerin mücadelesinde vazgeçtiği yerde Freud’un terapi modeli tamamıyla diyalog yoluyla aydınlanmayı sorumlu tutmaktadır (Weininger 1980,s.391). Fakat bu mücadele Viyana çevresinde sevilen ideolojiye doğru geliştirdi ve biyolojik temel modeli benimseyen ve sadece toplu birliği tersine döndüren, tamamen paradoksal şekilde radikal feminizmin yolunu açmaktadır.

(4) Julius Hart’ın (1899,s.300) hakir gördüğü “nedenselliğin Tanrısı” Ernst Mach

tarafından kapsamlı bir teklifle “matematiksel fonksiyon kavramı yerine kaynak kavramını geçirmeyi” çoktan beri ikmal etmişti (Mach 1900,s.66; krş.Mach 1872). İlimin ekonomisi yoluyla bilginin örnek teorisiyle Mauthner’e benzer şekilde Mach da mücadele etti (Mach 1982, s.457). Her bilgi, kurallarını Mach’ın da “benzer talimatlar” olarak isimlendirdiği uygunluğunun ve seleksiyonun ekonomik şartları altında durmaktadır (ibid.,s.478). Bunun yanında “nedensel kanun” determinizm, karşılıklı olarak farazi bir gerçekliği aksettiren biri diğerine olan görüntünün bağımlılığından söz etmektedir. Çoğunlukla şöyle: Her bilim bizim alışkanlık duygumuz olarak kopya edilebilir veya hazırlanarak şekillendirilebilir. Burada bu elementlerin ilişkisi söz konusudur (ibid.,s.484). Bilimsel bilginin, elementlerin ilişkisini bir gerçek olarak doğru bir şekilde tespit ettiği ve dile getirdiği onun test durumunun içinde yoktur. Onun kavramını, kendisi olmayan (Mach 1976, s.136) objenin beklenen reaksiyonları belirlemektedir (Mach 1976 s.134) Ve bu şekilde tasvir edilen vakıalar sabit olmayan kuantum “gerçeğini” meydana çıkarmaz.

(5) Nihayet sanat teorisi XIX. yüzyıl boyunca kesin olarak sanatçıların teorisi oldu. Fakat yüzyılın sonunun empresyonist subjektifliği, “sokak şairleri”ni meydana çıkaran büyük şehir tecrübesinin benzerleri bir kere daha bu teoriyi yükseltti. Yeni gerçekliğin hızını yakalaması ve ifade etmesi gereken Peter Altenberg’in “empresyonist yazılarını” Friedell (1912,s.123) böyle isimlendirdi (Wysocki 1986,s.35). Altenberg empresyonizmi, elde edilen akortsuzluk olarak kalan (Altenberg 1979, c.II/s.103) bundan dolayı sadece tecrit edilmiş edebi form olarak temsil edilebilen ton ile karşılaştırmaktadır. Bu ortalama musikideki akord-düzen olarak değil aksine sadece bağlı olmayan, yekun ve bütünü meydana çıkarmayan küçük ayrıntıların bir sıralaması olarak tesir eder (Altenberg 1979,c.I/s.195). Bu Schönberg’in harmoni öğretisinde düşünüldüğünden çok daha radikaldir ki orada yabancı tonların ahengi olabilir (Schönberg 1911,s.355). –Her şeyden önce “Hayalperestin Filikası’nda (Ball, 1984,s.377-417)- dilin rasyonalizmini kurtarmak için özellikle edebi parçalarda mantıkî neticeleri çıkaran Hugo Balls’ın dadaizminin diğer tarafında en radikal olan Altenberg’dir.

İlim ve sanat açıkça farkedildiği ve edebiyatın (mahlas olarak devrim yetkisi) yetkisi terk edildiğinden dolayıdır ki bu konular, sükuna kavuşturulmuştur (Lublinski 1909,s.308). Suje hakkında tözsel kabuller, dilin geniş bir metafiziği, yönlendirilmiş sanata ait biçimler ve geleneksel kurallar, tesirler ve sebepler arasında muntazam relasyonun hüküm sürdüğü tabiatın kesin determinist bir manzarası ve seksüalitenin kabul garantisi ve problem boşluğu gibi konular tamamıyla “tekamül” ve “akıl” belirli temel pozisyonlarına karşı koydukları için çoğunlukla uzun zaman tesirli olmaktadırlar.

Postmodernin bugünkü tartışması gelişim temayülüne karşı devam etmektedir ve o felsefi akıl problemi post yapısalcılığa dayanmak suretiyle radikalleşmektedir. Fakat onun dört temel konusu açıkça yüzyılın sonu içinde düşünülür ve önemli ölçüde daha önceden yaşanmıştır.

1. Genel ve özellikler arasındaki bağın kesildiği radikal sonucu içerisinde varolan “izlenimcilik” terimi altında tartışılan “dahili” idrakin radikalleşmesiyle aynı anlamda olan sujenin ölümüdür. Stirner ve Nietzsche’nin başladığı ne ise (Schellwien 1892), Mach’da

aynı şekilde ilerledi ve edebiyatta Altenberg değerlendirdi.

2. Tarihselliğin kaybı, bir tarafta post-tarihselciliğin felaketini diğer tarafta ise estetik iç değişimi bir kere daha göstermiştir. Her iki durumda kolektif gelecek ile, kesin olarak klasik tarih felsefesinin beslendiği determinist nedenselliğin dağılmasında en temel sebebe sahip olan geçmiş de kaybolup gitti.

3. Modern, artık toplum demek değildir. Aksine yeni sanat ve edebiyat genellikle dünyevileşme ve endüstrileşmeye yönelik birinci yüzyıl dönüşümünün zaman duygusudur. Hür bir şekilde hızlanan subjektivizmden temin edilen ve takriben toplumsal politik bir programa borçlu olmayan edebi protesto, bununla karıştırılmamak şartıyla bunun içinde sosyal ütopya yoktur

4 “Dil eleştirisi”, hermeneutik standartlaşma büyük medyada yeni estetik kodlarla pratik açık bir şekilde meydana gelebilen kamusal dile karşı prensip olarak yanlış anlamalar meydana çıkar. Teorik olarak, Wittgenstein’in “dil oyunları”nın rölativist bir teorisi biçiminde yazarak yayınladığı ve modern dönemin bir çok eleştirmeni tarafından temsil edilen bugünün onay problemini Mauthner vaktinden önce icra etmiştir.

3. Pedagoji ve Modern

Vatandaşlık toplumunun geleceği ile idealist felsefenin bağlı olduğu “modern” kavramı altında yani pratik akla göre bir organizasyon formu anlaşılırsa, bu modern pedagojik proje olarak anlaşılabilir. Eğer toplumun sujesi bu prensibe göre eğitilirse, toplum “aklı” olabilir. Politik ve pedagojik proje az bir şekilde de olsa birbirleriyle bağlı olduğu gibi zaten uzun zaman önce bunu Rousseau “Emile” ve “Toplum Sözleşmesi”nde ikili bir şekilde temellendirme denemesini göstermiştir. Fakat buna rağmen idealist pedagoji insanın eğitiminde (vatandaşlığın yalınlığı yerine) genel kültür okullarında maddileşmesi gereken onun uyum formülünü bulabilirdi.

Bu mutabakat inkar kabul etmez değildir. XIX. yüzyılda okul sisteminin kurulmasında meşrulaştırma mercii olarak maksada uygun bir şekilde kurulabilirdi. Bununla beraber, eğitimin hukuki eşitlik teorisi ve onun kurumsal formu, yani endüstri toplumunun devlet okulları, modernin pedagojik projesinin önemli iki elementini şüpheli gören radikal okul eleştirisi yüzyılın sonunda ortaya çıkmıştır. Bu eleştirinin metodu benzetmedir: “Pedagojinin bütün reformcuları çocuğun akıllı, uslu olduğuna inanıyorlardı; onların hepsi fasik dünya reformistleriydi. Çocuğun eline özel bir fantezi tutuşturmak için çocuğu herhangi bir eğitime tabi kıldılar. Gelecek uğruna, ütopya uğruna, okulu eğitim evi yaptılar” (Mauthner 1980,s.388).

Bu eleştiri, çoğunlukla pedagojik post-tarihsel şekilde biçimlendirilen kötümser bir çıkışa sahiptir (ibid.,s.397; Hauer 1910,s.38; Hart 1899,s.11, 44, 63). Büyük düşünceler okullarda bütün canlılığını kaybetti. “Onların içine kastilik yerleştirdiği için büyük düşünceler can sıkıcı ve soyut olarak teşkil edilmiştir” (Rilke 1965,s.588). Okul, modern devletin hakimiyet aracı olarak nitelenebilir (Kaatz 1893,s.44). Okulun bildirdiği öğretim,

her şeyden önce kurum formu olarak organize edilmesi yüzünden (Horneffer 1908,s.39) barbarlık olarak görünür (Hart 1899,s.11). Bununla beraber ilk defa aydınlanmadan beri, hiç bir şekilde sadece avangard aleniyet için okulun meşruluğu söz konusu değildir. Şu anda oldukça büyük revaç gören yurtseverlik inkılabının bu önemli aracı elverişsiz ve vakitsiz görünebilir.

Pedagoji bu eleştiriye karşı sadece ikili bir reaksiyon gösterebilmektedir. Pedagoji bu eleştirilere moral açıdan üstün gelmek zorundadır. Gelebilir fakat, bizzat kendi değerlendirmesi çerçevesinde “anti-mödem” veya “anarşist” görüşlerini de bir kenara bırakır (krş. Guex 1913,s.627). Pedagoji, postmodernin uzun süreci içerisindeki çıkışla eskisi ile kendi sonunu hazırlayan bir programı üstlenebilir. Fakat problemden nasıl çıkılacağı ise ayrı bir problem oluşturmaktadır. Dilin, göz ardı edilemeyecek referans problemini dikkate alarak, modern düşüncesinden hareketle subjektif bir ilişki içerisinde günümüz anı ile alanını oluşturarak genel bir akıl olmaksızın eğitim nasıl oluşturulur. Pedagojik teoriler her zaman genelin mantığına tarihsel dönüşüm ümidine, toplumsal bir reform programı ile dilin ve gerçeğin değişmez bir referansına olan güvenilirliğine muhtaçtır. Eğer burada sözü edilen her şey topluluk olarak düşünülmezse, eğitimin klasik yorumları açıkça halledilebilir.

Yüzyılın değişmesinden beri pedagojide teori gelişmeleri, bununla beraber post modern sonuçların çıkarılamayan bu durumların deneyselliği olarak anlaşılabilir. XVIII. ve XIX. yüzyılın pedagojik görüşlerine dahil olmayan yeni teori durumlarına uygunluğu gerekli olmasına rağmen, yüzyılın sonu görüşü eğitimin klasik motifleri yerine geçmemesi gerekirdi. Bu rizikolu strateji, XX. yüzyılın pedagojisi için önemli bir anlama sahip olan üç örnekle gösterilebilir: Yirmili yılların manevi bilimsel kültür pedagojisi, XIX. yüzyılda tarihsel şuurun gelişmesine ve böylece idealist sistemin çöküşüne tepki gösterdi. Pragmatizmin, progresiv(ilerici) eğitimi demokratikleştirme sürecini ve politik hukuki eşitlik hareketinden ortaya çıktı; ve hem de eğitimi, ilimlerin gelişme şartları ile bağlantı haline getirdi; nihayet radikal pedagoji çocuktan hareket eden gelişim biyolojisinde olduğu gibi yeni çocuk psikolojisinin tetkikini benimsedi ve bireysel çocuğun varoluş duygusunun gelişmesi olarak “tabii” eğitimi hedefledi.

(1) Kültür pedagojisi, tekamül teorisinin yardımıyla uzun olmayan aksine bizzat modern toplumun bütünlük tecrübesi olarak anlaşılın dünya tarihselliğinin temel esaslarından onun problematiğini kazandı. Sürekli tarihsel değişim mütemadiyen değil bilakis anti-teolojik ve anti-doğrusal olarak cereyan etmedi. Fakat değişim, rölativist şüphe faraziyesi gibi sonuçsuz değildi. Değişimde geleceğe yönelik uzun sürecek olan yeni yapılar ortaya çıktı. Bu kurumsallaşan delil, objektif kültürde sujenin “teşebbüsü” (W: Flitner) olarak tasvir edilebilen pedagojik fonksiyonun tanımını destekledi. Dünyanın tarihselliğine rağmen burada hiçbir şey yalnız bir defada değiştirilemez ve kaldı ki eğitim de mümkün olmaz.

Arka arkaya gelen problemler şüphesiz ki ağırlaşmaktadır. Çünkü tarihsel şuur, kurallar ve prensipler için zamansal ve mekansal bir geçerliliği talep ettiği genel anlamda değil, relativ bir çağa doğru giden meşrulaştırma problemine yani ibarenin gelişine cevap verebilir. Ne yazık ki pedagojik prensipler daima formülendirilmektedir: “İnsan türünün

öğretimi” veya “çocuğa saygı”, sözün gelişine veya zaman sınırına uyması gereken veya gerekmeden rölatif prensipler değildir. Prensiplerin geçerliliği mutlak ve teori çerçevesinde idealisttir. Çünkü pratik vasıtasıyla eğitimin genel prensiplerinin çürütülmediği aksine en yüce şeylerin talep edildiği, yönlendirici kabuller bundan hareket etmektedir. Zihne dayalı bilimsel kültür pedagojisinin yönlendirici kategorileri için baskıcılığı da geçerlidir.

(2) Diğer bir pedagojik modeli; odak noktasında demokratik toplumun gelişimi ve bilimsel tecrübenin bulunduğu modern eğitimin temel çizgisini “Eğitim ve Demokrasi” (1916) isimli kitabında gösteren John Dewey geliştirdi. Kültür pedagojisinin çıkmazları için hala merkez olan metafizik kriz bu pedagojinin içerisinde mevcut değildir. Çünkü felsefi şüphe, bizzat düşünce olarak anlaşılan gerçekliğin melodik araştırmasında kontrol altına alınmış şüphedir (Dewey 1964,s.198). Doğru eğitim, yaş gruplarına göre değişmek zorundadır. Eğitim bundan dolayı gelişmedir (ibid.,s.75), fakat ereksel olarak değil bilakis bizzat tecrübenin mütemediyen yeni organizasyonu olarak anlaşılmalıdır (ibid.,s.75).

Bu tasarının problemleri, iyiliklerin sınırlandırıldığını göstermektedir. Bu bir taraftan pragmatik olarak göreceli (ibid.,s.453), diğer taraftan iyi toplumda tamamiyle soyut bir anlam ifade etmektedir (ibid.,s.458). Hedefi, bizzat ilerici eğitimin değerini ortadan kaldırmayabilir. Fakat bu aksiyomun kullanılışı manidardır: İlerici eğitimin, negatif ve pozitif diyalektik ilişkilerini kurmayı başardığı (Sydow 1921, s.258), böylece negatif tanındığı ve esas itibarıyla güzelliklerden yana katılmadığı geçen XIX. yüzyılın ve başlayan XX. yüzyılın karakteristik bir özelliği ise, Dewey’in reform kabul edilen pedagojisi modern değildir. İyiliğe sadece iyiliğe göre yetiştirmek gerektiği, gerilemenin veya can sıkıntısının, kötülük demetlerinin veya kültürel çöküşün burada hiç bir izinin bulunmadığı tabiidir.

(3) Eğitim sadece moralist biçimde, yani iyiliklerden, düşünüldüğü için, dekadans (kültürel çöküş), yüzyılın pedagojisinde veya önlemenin konusu olarak aforozdur (Lietz 1897,s.84; Gurlitt 1906,s.66; Horneffer 1909,s.19). Bu, iyilik şüphesiz ki çocuğun dahili gelişmesinden anlaşıldığı ve gücün pozitif ilerlemesi ile hesaplandığı yalnızca harici şartlara uyduğu, çocuktan yola çıkan psikolojik pedagoji için de önemli bir şekilde geçerlidir. Pedagojinin bu liberal şartları, çocuğa ait olan ve onun tarafından meydana getirilen ifade biçimlerinin gelişmesi olarak açıkça ortaya çıkışındaki bütün orijinalitesini irsiyetten alan sanatkar olarak gözükebilir (Götze 1898; Sully 1909, Böl. IX). Eğitimin hedefi ve hipotezi olarak “şahsiyet” (Gurlitt 1905) her şeyden önce orijinalliğinde takdir edilir.

Bireysel kendini gerçekleştirmeye hizmet eden ve böylece organize edilmiş öğretimin temel yapısını zorlayan eğitim, en iyi pedagojinin görünüşü ile yüzleştirmek için bu pedagojik iyimserlik de, sadece genel eğitimde eleştiriyi kabul etmekte, çöküş ve çözülmeye çatışmaktadır (Key 1906,s.290,408). Şüphesiz kültür pedagojisi ve John Dewey’in düşüncelerinden daha açık olmasının yanında klasik pedagoji ile radikal bir kopma meydana gelmiştir. Çünkü “çocuk ruhunun gelişmesi” (Gansberg 1909,s.196) genel insan tabiatı veya evrensel iyiliklerle değil, aksine öncelikle kendiliğinden meydana gelir. İyi, bireysel gelişmeye yardım edendir. Basit bir şekilde kendini gerçekleştiremediği takdirde her şeyin en iyi olamayacağı bir gerçektir.

Fakat her üç taslak adeta postmodernin gölgesinde yaşamaktadır. Çünkü onlar

idealizmde, bireysel öznenin ve harikulade gelişmenin lehine felsefi genelin çözülmesi ve iyiliğin toplumsal tarifi olan tarihi eleştiriyi onaylamaktadırlar. Yine onlar cümlelerini genelleme halinde formüle ediyorlar. Onlar cümlelerin tarihsel veya toplumsal olarak sınırlandırılmış geçerliliklerinden hareket etmektedirler. Bu sonucu, tamamen XX. yüzyılın felakete benzeyen olgusu ısrarla tavsiye etmiş olmasına rağmen, rölativizm ve çöküşe karşı yönelen idealist kurumları kullanmaktadırlar. Fakat ona, doğru şekilde davranacak olumsuz gerçekliğin diğer tarafı da gelecek ümidine izin veren eğitimin yönlendirici bir güç olduğu her üç durumda da herhangi bir şekilde tespit edilmektedir.

Eğer genellikle eğitimden konuşmak gerekirse bu iyimserliğin geri götürülemediği açıktır. XX. yüzyılın pedagojisinin rizikolu azaltılmasından ne öğrenilirse, potansiyel olarak varolan ümitler sembolik bir şekilde ifade edildiği için pedagojik taslakların yardımıyla geleceği zamanından önce (düşünce olarak) meydana getirmek gereklidir. Bu, yüzyılın sonundan beri düşünülen antipedagojinin her şekli içinde telaffuz edilebilir. Sadece bu şekilde, görülemeyen geleceğe yönelik bir tür güven kazanılabilir. Fakat bununla beraber ortaya çıkışta düzenlenmiş kültürel ve entelektüel dinamiklerdeki yeni, özel tasarıların daima çok hızlı bir şekilde izafileşmesidir. Eğer eğitimin gerçekleştirilemeyen sonu görülürse, iyileştirilen eğitimin gelecek tasarılarına ait inanç daima zorlaşacaktır.

Malzemenin sağlam olarak sınırlanması, tarihin tekamül teorisi, pratik akıl ve ideolojikleşmiş özne gibi çok basit teori ilişkileri modernin pedagojik bir projesi idi. Yüzyılın sonu ve onun "postmodern" akışı, bu münasebetlerin artık ortaya çıkmadığını öğretmiştir. Fakat kesin olarak ortadan da kalkmamıştır. Çünkü öncelikle bu, modernin proje özelliğinin tamamlanmadığı, eğitim ve eğitim teorisinin ideolojikleşmek zorunda olduğu burada diyalektik şekilde görülebilir. O, tarif edilen münasebetleri kabul edip, temel tecrübeye ait farklılığı ortaya çıkardı ki bu tamamen modernin özelliğini teşkil eder. Onun "uygun" karakterini -henüz pedagojik gayretler yoluyla- ortaya çıkarılabilir olanı "parçalanmışlık" olarak anlamlandırmak kolay değildir. Çoğunlukla, hazır vaziyette konulan, davranışın ve düşüncenin bütün imkanlarının prensipleri içerisinde durmaktadır. "Genel" teorisinin dikkatli olmak zorunda olduğu açıktır. Fakat pedagoji, onun gelenek gücüyle bu durumda ideolojik hale gelebilir.

Pedagoji, yüzyılın bitiminde zorluklarıyla daha ziyade hafifseyen bir şekilde geçip gittikten sonra, belki aşağıdaki düşünceler bu konuya yardım eder: Eğer onun aksiyomlarının problem yapılması radikal şekilde yeterse, pedagojik cümlelerde genelliğin tarzının daima çok hızlı meşrulaştırma problemi meydana çıkmaktadır. Fakat düşünülen her cevap, Gödelschen'in delillerinin geçerliliği farz edilen, buna karşılık aksiyomatik olandan daha değişik bir sonuç vermeyebilir. Yeni aksiyomların ilerletilmesi sonra kesin olabilir, bütün aksiyomları ortadan kaldırmaksızın, ya daha eski aksiyomlar onların yerine geçer ya da basit diğer sahalarda reklam edilebilir. Modernizmlerini inanılır yapabilmek için genellikle pedagojik düşünceyi terk etmeksizin çocuktan hareket eden pedagojiyi veya progresiv(ilerici) eğitim, kültür pedagojisinin oyunları ortalama bir kabulü buldular ve geçip gittiler. Yeni teorik görüşler ortaya atılmaktadır. Buna rağmen kendi yapısı içerisinde -genele olan eğilim, iyiden hareketle yapılan tanımlama yani idealist çerçeve-değiştirilmemiştir. Meydan okuyanların kendilerini harap etmeleri adına da

değiştirilmemiştir. Niçin bu, yeni postmodern düşünce içerisinde değişik şekilde cereyan etmektedir.

Bibliyografya

- Altenberg, P.:Ausgewaehlte Werke. Aphorismen, Skizzen und Geschichten. Hrsg. v.D. Simon. 2 Baende. München 1979.
- Bahr, H.: Zur Kritik der Moderne. Gesammelte Aufsaeetze. Erste Reihe. Zürich 1890.
-: Die Überwindung Des Naturalismus. Als zveite Reihe von "Zur Kritik der Moderne". Dresden/Leipzig 1891.
-: Renaissance. Neue Studien zur Kritik der Moderne. Berlin 1897.
- Ball, H.: Die Flucht aus der Zeit. Luzern 1946. (Erstausg.1926)
-: Tenderanda der Phantast. In:Ball: Der Künstler und die Zeitkrankheit. Ausgewaehlte Schriften. Hrsg. v. H.B.Schlichting. Frankfurt a.M. 1984, s.377-417.(geschrieben 1914-1920; erste Veröff. 1967)
- Baudrillard, J.: Der symbolische Tausch und der Tod. Übers. v.G. Bergfleth u. a. München 1982. (frz. Orig. 1976)
- Benda, Th.: Nervenhygiene und Schule. Berlin 1900.
- Bergfleth, G.: Die Allheit der Welt und das Nichts. Metaphysische Fragmente. In:B.Mattheus/A. Matthes(Hrsg.): Ich gestatte mir die Revolte. München 1985, s.66-93.
- Blumenberg, H.: Aspekte der Epochenschwelle: Cusaner und Nolaner. Erw. u. überarb. Neuausg. v. "Die Legitimitaet der Neuzeit", vierter Teil. Frankfurt a.M.1976.
- Bohringer, H.: Die Ruine in der Posthistoire. In: Merkur Nr. 406 (1982), s.367_375.
- Boltzmann, L.: Vorlesungen über Gastheorie. II. Teil. Leipzig 1898.
- Bürger, P.: Das Altern der Moderne. In: L.v. Friedeburg/J. Habermas (Hrsg.):Adorno-Konferenz 1983, Frankfurt a.M. 1983,s.177-197.
- Derrida, J.: Fines hominis. In: J. Derrida: Randgaenge der Philosophie. Übers. v.E. Pfaffenberger-Brückner u.a. Frankfurt/Brückner u. a. Frankfurt/Berlin/Wien 1976, s.88-123.(frz. Orig 1972)
- Derrida, J.: Die Schrift und die Differenz. Übers. v. R. Gasche. Frankurt a. M. 1976.(frz. Orig. 1967)
-: Apokalypse. Übers. v.M. Wetzl. (=Edition Passagen, Nr. 3) Graz/Wien 1985. (frz. Orig. 1983)

- Dewey, J.: Demokratie und Erziehung. Eine Einleitung in die philosophische Paedagogik. Übers. v. E. Hylla. Braunschweig 1964. (amerik. Orig. 1916)
- Eco, U.: Nachschrift zum "Namen der Rose". Übers. v. B. Kroeber. München 1986. (ital. Orig. 1983)
- Fiedler, L.: Collected Essays. 2 vols. New York 1971.
- Freund, W.: Modernus und andere Zeitbegriffe des Mittelalters. Köln/Graz 1957.
- Friedell, E.: Novalis als Philosoph. München 1904.
- : Ecce Poeta. Berlin 1912.
- Gansberg, F.: Produktive Arbeit. Beiträge zur neuen Paedagogik. Leipzig 1909.
- Garvin, H. R.: (ed.): Romanticism, Modernism, Postmodernism. Lewisburg/London/Toronto 1980.
- Grossmann, E.: "Antiqui" und "Moderni" im 12. Jahrhundert. In: A. Zimmermann (Hrsg.): alter. Berlin/New York 1974, s.40-57.
- Götze, C.: Das Kind als Künstler. Hamburg 1898.
- Guex, F.: Histoire de l'instruction et de l'éducation. Deuxième édition, revue et corrigée. Lausanne/Paris 1913.
- Gumprecht, R.: Modernes Seelenleben. Betrachtungen über die Tendenz des modernen Seelenlebens. Leipzig 1892.
- Gurlitt, L.: Der Deutsche und sein Vaterland. Politisch-paedagogische Betrachtungen eines Modernen. Berlin 1903.
- : Pflege und Entwicklung der Persönlichkeit. Leipzig 1905.
- : Erziehung zur Mannhaftigkeit. Berlin 1906.
- Habermas, J.: Die Moderne -ein unvollendetes Projekt. In: J. Habermas: Kleine politische Schriften. I-IV. Frankfurt a.M. 1981. S.444-464.
- : Der Eintritt in die Postmoderne. In: Merkur Nr. 421 (1983), s.752-761.
- : Der philosophische Diskurs der Moderne. Zwölf Vorlesungen. Frankfurt a. M. 1985.
- Hart, J.: Der neue Gott. Ein Ausblick auf das kommende Jahrhundert. (=Zukunftsland. Band I) Florenz/Leipzig 1899.
- : Die neue Welterkenntnis. (=Zukunftsland. Band II) Leipzig 1902.
- Hassan, I.: The Dismemberment of Orpheus. Toward a Postmodern Literature. New York 1971.

- Hauer, K.: Von den fröhlichen und unföhlichen Menschen. Gesammelt Essays. Wien/Leipzig 1910.
- Heller, E.: Karl Kraus. In: E. Heller: Enterbter Geist. Essays über modernes Dichten und Denken. Frankfurt a.M. 1981, s. 331-370.
- Hofmannstahl, H. von : Mauriese Barres. (1891) In: von Hofmannstahl.: Gesammelte Werke. hrsg. v. B. Schoeller. Bd. VIII: Reden und Aufsätze I: 1891-1913. Frankfurt a.M. 1979, s. 118-126.
-: Ludwig Gurlitt. (1907) In: H. von Hofmannstahl.: Gesammelte Werke, hrsg. v. B. Schoeller, Bd. VIII: Reden und Aufsätze I: 1891-1913 Frankfurt a.M. 1979, s. 619-621.
- Honneth, A.: Der Affekt gegen das Allgemeine. Zu Lyotards Konzept der Postmoderne. In: Merkur Nr. 430 (1984), s. 893-902.
- Horneffer, A.: Erziehung der modernen Seele. Leipzig 1908.
-: Künstlerische Erziehung. (I. Teil von E. und A. Horneffer. Das Klassische Ideal. Sonderausgabe.) Leipzig 1909.
- Huysmans, J. K.: Gegen den Strich. Übers. v. H. Jacob. Zürich 1981. (frz. Orig. 1884)
- James, H.: The American Scene. With Three Essays Form "Portraits of Places". Ed. and introd. by W. H. Auden. New York 1946. (Erstausg. 1907)
- Jameson, F.: Postmoderne - zur Logik der Kultur im Spätkapitalismus. In: A. Huyssen/K. R. Scherpe (Hrsg.): Postmoderne Zeichen eines kulturellen Wandels. Reinbek b. Hamburg 1986, s. 45-102.
-: Ideologische Positionen in der Postmodernismus-Debatte. In: Das Argument Nr. 155 (1986a), s. 18-28.
- Jaus, K. R.: Literarische Tradition und gegenwärtiges Bewußtsein der Modernität. Wortgeschichtliche Betrachtungen. In: H. Steffen (Hrsg.): Aspekte der Modernität. Göttingen 1965, s. 150-197.
- Kaatz, H.: Die Weltanschauung Friedrich Nietzsches. Erster Teil: Cultur und Moral. Dresden/Leipzig 1892.
-: Die Weltanschauung Friedrich Nietzsches. Zweiter Teil: Kunst und Leben. Dresden/Leipzig 1893.
- Kant, I.: Von einem neuerdings erhobenen vornehmen Ton in der Philosophie. (1796) In: Werke, hrsg. v. W. Weischedel, Band VI: Schriften zur Metaphysik und Logik 2. Frankfurt a.M. 1968, s. 377-396. (zit. WW VI)
-: Die Religion innerhalb der Grenzen der bloßen Vernunft. (1793) In: Werke, hrsg. v. W. Weischedel., Band VIII: Schriften zur Ethik und Religionsphilosophie 2.

- Frankfurt a. M., 1968, s.645-879. (Zit. WW VIII)
- Key, E.: *Der Lebensglaube. Betrachtungen über Gott, Welt und Seele.* Übers. v. F. Maro, Berlin 1906.
- Kniepf, A.: *Theorie der Geisteswerthe.* Leipzig 1892.
- Köhler, M.: "Postmodernismus": Ein begriffsgeschichtlicher Überblick. In: *Amerikastudien* 22 (1977), s.8-18.
- Kramer, H.: *Modernism and its Enemies.* In: *The New Criterion* 4, 7 (March 1986), s.1-7.
- Kraus, K.: *Nachts.* In: *Die Fackel* Nr. 381/382/383 (1913), s.69-74.
-: *Nachts.* In: *Die Fackel* Nr. 376/377 (1913a), s.18-25.
- Lietz, H.: *Emlohstobba. Roman oder Wirklichkeit? Bilder aus dem Schulleben der Vergangenheit, Gegenwart oder Zukunft?* Berlin 1897.
- Lublinski, S.: *Der Ausgang der Moderne. Ein Buch der Opposition.* Dresden 1909.
- Lyotard, J. F.: *Apathie in der Theorie.* Übers. v. C.-C. Haerle/L. Kurzawa. Berlin 1979. (frz. Orig. 1977)
-: *Grabmal des Intellektuellen.* Übers. v. C.-C. Haerle. (=Edition Passagen, Nr. 2) Graz/Wien 1985. (frz. Orig. 1984)
-: *Die Mauer des Pazifik.* Übers. v. H. Rutke/C.-c. Haerle. (=Edition Passagen, Nr. 4) Graz/Wien 1985 a. (frz. Orig. 1979)
-: *Das Postmoderne Wissen. Ein Bericht.* Übers. v. O. Pfersmann. (=Edition Passagen, Nr. 7) Graz/Wien 1986. (frz. Orig. 1979)
- Mach, E.: *Die Geschichte und die Wurzel des Stazes der Erhaltung der Arbeit.* Prag 1872.
-: *Die Analyse der Empfindungen und das Verhaeltnis des Physischen zum Psychischen.* Jena 1900. (Erstausg. 1886)
-: *Der Begriff.* In: E. Mach: *Erkenntnis und Irrtum. Skizzen zur Psychologie der Forschung.* Darmstadt 1976, s.126-143. (Repr. Nachdr.) (Erstausg. 1905)
-: *Die Mechanik. Historisch-kritisch dargestellt.* Darmstadt 1982. (Repr. Nachdr.) (Erstaufl. 1883)
- Martin, W.: *Postmodernism: Ultima Thule or Seim Anew?* In: H. R. Garwin (Ed.): *Romanticism, Modernism, Postmodernism.* Lewisburg/London/Toronto 1980, s.142-154.
- Mauthner, R.: *Schule.* In: *F. Wörterbuch der Philosophie. Neue Beiträge zu einer Kritik der Sprache. Band II.* Zürich 1980, s.388-398. (Erstausg. 1911)
-: *Beiträge zu einer Kritik der Sprache. Bd. III: Zur Grammatik und Logik.*

Frankfurt?Berlin?Wien 1982. (Repr. Nachdr.) (Erstausg. 1901/1902)

Messer, M.: Die moderne Seele. Leipzig 1899.

Novak, B.: Nature und Culture. American Landscape and Paintig 1825-1875. London 1980.

Oelkers, J.:Professionsmoral oder pädagogisches Ethos? Eine historische Kritik. In: Vierteljahresschrift für wissenschaftliche Pädagogik 62, 4 (1986), s.487-506.

.....: Reformpädagogik. In: R. Winkel (Hrsg.) Pädagogische Epochen von der Antike bis zur Gegenwart. Düsseldorf 1987.

Ostwald, W.: Wider das Schulelend. Ein Notruf. Leipzig 1909.

Pannwitz, R.: Die Erziehung. (=Die Gesellschaft, hrsg. v. M. Buber, Bd. XXXII.) Frankfurt a.M. 1909.